

ПЕТРОВ Микола Іванович (31. 03(12. 04). 1840, с. Вознесенське Костромської губ., Росія — 18. 06, за іншими даними — 20. 06. 1921, Київ) — історик Церкви, церковного мистецтва, української літератури, археолог, етнограф, краєзнавець. Доктор богослов'я (1875; за дослідження «О происхождении и составе славяно-русского печатного „Пролога“»), доктор російської мови і словесності (1907; ступінь присуджена за сукупністю праць Харківським університетом), дійсний член НТШ (1911), член-кореспондент РАН (1916), академік ВУАН (1918). Закінчив Макаріївське духовне училище (Костромська губ., 1856), Костромську духовну семінарію (1861), Київську духовну академію (1865). Відтоді викладав словесність та латинську мову у Волинській духовній семінарії (м. Кременець, нині Тернопільської обл.), був секретарем правління і редактор «Волинских епархиальных ведомостей»; від 1870 — доцент, від 1871 — екстраординарний, від 1876 — ординарний професор кафедри теорії словесності та історії російської та іноземних літератур, від 1895 — заслужений ординарний професор, від 1912 — почесний професор Київської духовної академії. Водночас від 1872 — секретар Церковно-історичного та археологічного товариства, 1878—1919 — завідувач Церковно-археологічного музею при академії, 1890—1911 — член правління академії. Також викладав російську мову і словесність у 1-му Київському піхотному юнкерському училищі (1870—73), редагував «Киевские епархиальные ведомости» (1884—87). Досліджував історію давньої та нової української літератури 17—19 ст., широко застосовував при цьому порівняльно-історичний метод. Автор фундаментальної монографії «Очерки истории украинской литературы XIX столетия» (К., 1884; відзначена 1886 Уваровською премією Санкт-Петербурзької

АН) та нарисів про українську літературу 17 й 18 ст. Систематизував і дослідив церковні рукописи з колекцій митрополита Макарія, Мелецького монастиря, Межиріцької церкви, київських давньосховищ. Результати досліджень видав трьома окремими випусками «Описаний рукописных собраний, находящихся в г. Киеве» (1892, 1897, 1904), за що 1898 нагороджений великою золотою медаллю Російського археологічного товариства, а 1908 — повною Макарівською премією Санкт-Петербурзької АН. 1914 отримав Велику золоту медаль Археологічного товариства за працю «Альбом достопримечательностей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии» (вып. 1—5, К., 1912—15), 1913 — Макарівську премію за працю «Очерки из истории украинской литературы XVII и XVIII веков» (К., 1911). Підготував серію «Акты и документы, относящиеся к истории Киевской академии» (у 5-ти томах, 6-ти книгах, К., 1904—08). Ініціював створення [Історичного товариства Нестора-літописця](#) (1873).

Основні праці

Описание рукописей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. Вып. 1—3. К., 1875—79; Очерки из истории украинской литературы XVIII века. К., 1880; Миниатюры и заставки в греческом евангелии XI—XII в. и отношение их к мозаичным и фресковым изображениям в Киево-Софийском соборе. К., 1881; Холмская Русь. Исторические судьбы русского Забужья. С.-Петербург, 1887; Волынь. Исторические судьбы Юго-Западного края. С.-Петербург, 1888; К истории колонизации слободской Украины. К., 1888; Белоруссия и Листва. Исторические судьбы Северо-Западного края. С.-Петербург, 1889; Подолие. Историческое описание. С.-Петербург, 1891; Бессарабия. Историческое описание. С.-Петербург, 1892; Новооткрытый Киевский проповедник второй половины XVII века. К., 1892; Историко-топографические очерки древнего Киева: [С планом древнего Киева 1638 г.]. К., 1897; Историко-археологический очерк г. Брянска, Орловской губернии, и его отношений к Киеву. К., 1901; Первый (малороссийский) период жизни и научно-философского развития Григория Савича [sic] Сковороды: Реферат, читанный на XII Археол. съезде в Харькове, в заседании 22-го авг. 1902 г. К., 1902; Киевская академия в гетманство Кирилла Григорьевича Разумовского (1750—1763 гг.). К., 1905; Древняя стенопись в Киевской Спасской на Берестове церкви. К., 1908; Черниговское церковное зодчество XI—XII вв. Чг., 1915; Скрижалі пам'яті. К., 2003.

Рекомендована література

1. Єфремов С. О. М. І. Петров як історик української літератури // Зап. істор. і філол. секції УНТ в Києві. К., 1918. Кн. 16;
2. Життєпис академіка Миколи Івановича Петрова // Зап. істор.-філол. відділу УАН. К., 1919. Кн. 1;
3. Щербаківський Д. М. Микола Іванович Петров (1840—1821) // Зб. секції мистецтв УНТ. К., 1921. Т. 1;
4. Дурдуківський В. Ф. Микола Іванович Петров // Зап. істор.-філол. відділ. ВУАН. К., 1923. Кн. 2—3;
5. Біднов В. О. Спомини про Миколу Петрова // Літературно-науковий вістник. 1924. Кн. 11;
6. Академік Микола Іванович Петров 1840—1921: Бібліографія. К., 1994;
7. Ульяновський В. І. Академік Микола Петров // Члени-засновники НАНУ: Зб. нарисів. К., 1998;
8. Крайній К. К. Історики Києво-Печерської Лаври XIX — початку XX ст. К., 2000;
9. Його ж. Київське Церковно-історичне та археологічне товариство. 1872—1920. К., 2001;
10. Ульяновський В. І. Микола Петров: портрет у часовій перспективі та різних інтер'єрах // Петров М. Скрижалі пам'яті. К., 2003;
11. Сохань С. В. Микола Іванович Петров: життя серед книг і рукописів. К., 2015;
12. Академік Микола Іванович Петров: Біобібліогр. список. К., 2017.

В. І. Ульяновський

Бібліографічний опис:

Петров Микола Іванович / В. І. Ульяновський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2024. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-885571>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).